

การสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม
THE PRODUCTION OF LAKHON PHANTHANG PUCHANASIPTIT
OF SEREE WANGNAITHAM

จุฑาวัฒน์ โอบอ้อม¹ อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์²
Jutawat Ob-om¹ Anukoon Rotjanasuksomboon²

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยและการสัมภาษณ์ นำเสนอด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า ละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม เป็นละครพันทาง เริ่มจัดแสดงตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2528 ณ สังคีตศาลาและโรงละครแห่งชาติ รวมทั้งสิ้นจำนวน 56 ตอน การสร้างละครดังกล่าวเป็นการประพันธ์บทละครขึ้นใหม่จากการถอดบทประพันธ์จากนวนิยายของยาขอบ การเลือกนักแสดงและการฝึกหัดเป็นการใช้นาฏยศิลป์ที่รับราชการในกรมศิลปากร สำหรับการบรรจุเพลงในละครเป็นการใช้เพลงสำเนียงออกภาษาจากของดั้งเดิมและมีเพิ่มเพลงใหม่ ซึ่งกระบวนการสร้างละครพันทางนี้อยู่ในความควบคุมของครูเสรี หวังในธรรม ตลอดทุกขั้นตอน

คำสำคัญ: การสร้างละคร, ละครพันทาง, ผู้ชนะสิบทิศ, เสรี หวังในธรรม

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย jutawat.thesis@gmail.com

¹ Student, Doctor of Philosophy Program in Thai Theater and Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, jutawat.thesis@gmail.com

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย anukoon.r@chula.ac.th

² Advisor, Associate Professor Dr., Department of Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, anukoon.r@chula.ac.th

Receive 09/02/65, Revise 18/04/65, Accept 09/05/65

Abstract

This article aims to study Lakhon Pantang making's Puchanasiptit of Seree Wangnaitham. Methodology research was used qualitative research by studying documents, textbooks, research papers interviews and descriptive analysis.

The results of the study found that Puchanasiptit of Seree Wangnaitham was a Lakhon Phanthat in Thai Traditional dance drama. It was begun a show in November 1985 at the Sangkhet Sala and the National Theater. there were 56 episodes. The production of the aforementioned drama was a rewrite of the play from the transcription of Yacop novels. The selection of actors and the practice of performing arts are the use of dance artists who serve in the Fine Arts Department. The music in the drama was taken from the original and new songs were added in Ethnic Thai Style. Every step's process of making this Lakhon Pantang is under the control of Seree Wangnaitham

Keyword: Production, Lakhon phanthat, Puchanasiptit, Saree Wangnaitham

บทนำ

ละครพันทางเป็นละครร่ำออกภาษา คือ ละครร่ำที่มีกลืนอายุทางดนตรี ภาษา และกระบวนท่าร่ำที่แสดงถึงชาติต่าง ๆ เช่น ลาว พม่า จีน เขมร ขวา ละครพันทางเดิมเรียกว่า ละครผสมสามัคคี โดยเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ในสมัยปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ละครพันทางจัดแสดงได้รับความนิยม โดยเรื่องละครพันทางที่เป็นรู้จักนิยมแพร่หลาย เช่น ราชาริราช สามก๊ก พระลอ แต่ได้หยุดชะงักและหมดความนิยมลง จนกระทั่งครูเสรี หวังในธรรม เริ่มประพันธ์บทและสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศขึ้นใหม่ เริ่มจัดแสดงมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2528 ณ สังคีตศาลาและโรงละครแห่งชาติ มีจำนวนตอนที่ใช้แสดงทั้งสิ้น 56 ตอน ทั้งนี้ยังคงจัดแสดงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่จัดการแสดงละครดังกล่าวได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากผู้ชม เกิดเป็นกระแสนิยมชื่นชมการแสดง อีกทั้งปรากฏการณ์ที่สำคัญของวงการนาฏกรรมที่ละครเรื่องดังกล่าวประสบความสำเร็จทางรายได้ และเกิดความนิยมในนักแสดงหลายท่าน ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการศึกษากระบวนการสร้างละครพันทางเรื่องนี้ ที่ประสบความสำเร็จและเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ต่อวงการนาฏกรรม

บทความเรื่องนี้จึงต้องการศึกษาการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม ที่มีกระบวนการสร้างละครที่สามารถสร้างความสำเร็จเป็นบันทึกทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงการสร้างละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม ซึ่งเป็นละครพันทางที่ประสบความสำเร็จและยังคงจัดแสดงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีคุณค่าทางนาฏกรรม

ขอบเขตการศึกษา

การดำเนินการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากการเอกสารทางวิชาการและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักแสดง ศิลปิน ผู้ที่มีส่วนร่วมงานในการแสดงละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศซึ่งเป็นผู้ที่เคยร่วมงานกับครูเสรี หวังในธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความ หนังสือและการสัมภาษณ์บุคคล เช่น คุณครูณพรัตน์ ศุภากร หวังในธรรม คุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ คุณครูปรกรณ์ พรพิสุทธิ ศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกษ์ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์เป็นผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ด้วยการเรียบเรียงผลการวิจัยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม จากศึกษาบทนวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศจำนวนหนึ่ง แต่จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวยังขาดการนำเสนอขั้นตอนการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม และจากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารทางวิชาการ และจากการสัมภาษณ์ ทำให้ยังพบว่ามีข้อมูลพบว่าการจัดสร้างละครพันทางดังกล่าวนี้ มีขั้นตอนและวิธีการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ ซึ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ประวัติละครพันทางพบหลักฐานว่าจัดแสดงขึ้นปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) เดิมเรียกว่าละครผสมสามัคคีโดยเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) เป็นการนำเรื่องพงศาวดารทางประวัติศาสตร์มาดัดแปลงเป็นบทละครพันทาง เช่น ราชอิริยาบถ สามก๊ก ต่อมาคณะละครนฤมิตรของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์พระนิพนธ์บทละคร เรื่อง พระลอ แสดงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นละครพันทางเริ่มได้รับความนิยมลงตามลำดับ

2. บทละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ บทประพันธ์ของครูเสรี หวังในธรรม ที่นำนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ นามปากกาของโชติ แพร่พันธุ์ (อินทรเดช เทพวงศ์) ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายผ่านทางสื่อในรูปแบบของภาพยนตร์และละครโทรทัศน์เป็นที่รู้จัก แต่ยังไม่ปรากฏทำเป็นละครร้อยอย่างละครพันทาง จึงทำให้ครูเสรี หวังในธรรมสร้างสรรค์เป็นรูปแบบละครพันทาง

(กรมชลประทาน, 2535) เรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นปรากฏการณ์ที่รู้จักแพร่ ซึ่งสรุปเป็นลำดับเหตุการณ์ตามดังนี้

ตารางที่ 1 ลำดับเหตุการณ์การเผยแพร่ผู้ชนะสิบทิศ

ลำดับที่	เหตุการณ์
1	นิยาย เรื่องยอดขุนพล โดย ยายชอบ ลงหนังสือพิมพ์สุริยารายวัน เมื่อ พ.ศ.2474
2	นวนิยาย เรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดย ยายชอบ ลงหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476
3	ภาพยนตร์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ตอน ยอดขุนพล ฉายเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2509 ฉายโรงหนังแกรนด์ วังบูรพา
4	ภาพยนตร์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ตอน บุเรงนองล้นกลองรบ ฉายเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2510 ฉายศาลาเฉลิมกรุง
5	ภาพยนตร์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ตอน บุเรงนองล้นหงสาวดี ฉายเมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2510 ฉายศาลาเฉลิมกรุง
6	ละครโทรทัศน์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ฉายทางช่อง 4 บางขุนพรหม พ.ศ.2501
7	ละครโทรทัศน์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ฉายทางช่อง 4 บางขุนพรหม พ.ศ.2504
8	ละครโทรทัศน์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ฉายทางช่อง 4 บางขุนพรหม พ.ศ.2514
9	ละครโทรทัศน์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ฉายทางช่อง 9 พ.ศ.2523
10	ละครโทรทัศน์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ฉายทางช่อง 5 พ.ศ.2526
11	ละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ โดยครูเสรี หวังในธรรม เริ่มแสดงครั้งแรก ณ สังกัดศาลา เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2528 ถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 ภาพปกนวนิยายผู้ชนะสิบทิศ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ.2498
ที่มา: http://www.lungkitti.com/product.detail_999828_en_4407275

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการสร้างละครแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

1. บทละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นการนำนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศบทประพันธ์ของยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์) ประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นบทละครพันทาง (ร้อยกรอง) โดยใช้วิธีเป็นการย่อความเป็นบทละคร เช่น อย่างบทกวีสุภาษิตจะเด็ดหรือจันทราภักจะเด็ด เวลาพักกันบทดั้งเดิมมี 8 หน้า เป็นการอ่านจับใจความแล้วจึงถอดความเป็นกลอนบทละครเหลือเพียง 8 คำกลอน หรือ 4 คำกลอน ส่วนคำบรรยายประกอบก่อนฉากแสดงใช้บทดั้งเดิมของยาขอบ และเพิ่มบทเจรจาซึ่งจะครูเสรี หวังในธรรม จะประพันธ์บทขึ้นโดยใช้เวลาตอนค่ำหลังรับประทานอาหารใช้เวลาบางครั้งเกือบสว่างแล้วจึงไปทำงาน (นพรัตน์สุภากร หวังในธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 25 กันยายน 2562) ตามบทละครดังตัวอย่าง

ตะเบงเซเวตี้

เข้าคำ พร้าพรอด กอดโซ้อัว

ลืมตัว ลืมทุกข์ แสนสุขสรร

ไมไยดี ราชกิจ คตินิยม

หลงระมม สมสู่ มีรู้คลาย

โซ้อัว

ทูลกระหม่อมเพคะ เมื่อราตรีที่ผ่านมา ทรงบรรทมน้อยนัก เชิญเสวยพระกระยาหารเสียก่อนเถอะเพคะ จะได้เข้าห้องสร่งแล้วบรรทมต่อเนะเพคะ (สมาคมภริยาทหารเรือ, 2534) จากบทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่ครูเสรี หวังในธรรม ประพันธ์ขึ้นทั้งหมดจะเป็นการประพันธ์เป็นกลอนเรียบง่ายแต่สำนวนโวหารกินใจ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 56 ตอน โดยมีตอนต้นเรื่อง จำนวน 2 ตอน คือตอนที่ 1 สามขุนพลตองอู และตอนที่ 2 สามราชวงศ์ หรือนางเลาซีเข้าวัง สามารถสรุปเป็นชื่อได้ตามตารางต่อไป

ตารางที่ 2 รายชื่อตอนละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

ลำดับ ตอน	ชื่อตอน	ลำดับ ตอน	ชื่อตอน	ลำดับ ตอน	ชื่อตอน
1	น่านแม่เลาซี	21	มุงเมาะตะมะ	41	ความจงรักภักดี ของศิษย์
2	บ้านขุนวัง	22	หงสาวดีลั่นกลองรบ	42	รอยร้าวแห่งมิตร
3	จะเด็ดบวช	23	เข้าใจเมืองเคื่องใจ มิตร	43	วันประลอง
4	เข้าดงกระเหรี่ยง	24	แผลกลางแสงหน้า	44	เชลยหนี
5	สามแผลแคน	25	เขยเลื่อนเยือนแปร	45	โค่นต้นโพธิ์
6	กลับตองอู	26	น้ำจันทน์น้ำใจ	46	อุบายขัดทอด
7	ไปเมืองแปร	27	แม่ผู้ให้นม	47	รวกลองรบ
8	พิณพิศवास	28	เกลือกเป็นหนอน	48	กำแพงหงสาวดี
9	ความลับมั่งงาย	29	สีกพระ	49	สิ้นวันศึกหงสาวดี
10	ศัตรูเก่า	30	มั่งตราต้องทวน	50	ทิ้งหงสาวดี

ลำดับ ตอน	ชื่อตอน	ลำดับ ตอน	ชื่อตอน	ลำดับ ตอน	ชื่อตอน
11	นาคะตะเซโโบ	31	สอพิณยาพลาดเซิง	51	เชลยผู้สูงศักดิ์
12	มังตราแตกทัพ	32	พินัยกรรมเรือนร่าง	52	แลกปิ่นเมือง
13	ใจจะเด็ด	33	แปรคินแปร	53	กรรมคู่กรรม
14	หนีบุญคุณ	34	ตองอุมาตุภูมิ	54	แม่อิระวดีเย็น
15	แม่ทัพคนใหม่	35	บรรณาการพิเศษ	55	สุดท้ายแห่งกรรม
16	แปรสะเทือน	36	ฤทธิ์ลางนางสนม	56	จักรพรรดิราช
17	พิณเพชรมาต	37	นางสนมเข้าวัง		
18	ข้างเฟือกของใคร	38	เสน่หานางสนม		
19	ยลพักตร์ตะละแม่	39	ตะเลงเจ้าเล่ห์		
20	เหยียบหงสาวดี	40	ขอแลกเชลย		

2. ตัวละคร เรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม เป็นการนำนักแสดงทั้งชายและหญิง โดยการเลือกผู้แสดงที่มีความรู้ความสามารถและเหมาะสมกับตัวละคร ซึ่งศิลปินที่สังกัดอยู่ในกรมศิลปากรในขณะนั้น (สำนักการสังคีตและวิทยาลัยนาฏศิลป์) คุณสมบัติของนักแสดงนั้นจะต้องมีไหวพริบ ปฏิภาณสามารถเลี้ยวตัวขณะแสดงได้ นักแสดงดังกล่าวเป็นผู้ที่ครูเสรี หวังในธรรม รู้จักเป็นพื้นฐานแต่เดิม บางคนอาจจะไม่เคยร่วมงานมาก่อนเพียงแต่เคยเห็นขณะแสดง (ไพฑูรย์ เข้มแข็ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 15 มกราคม 2564) ตัวละครในเรื่องใช้นักแสดงชายจริงหญิงแท้เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาท เช่น อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ แสดงเป็นจะเด็ดเพราะเห็นว่าเหมาะสม เพราะจะเด็ดเป็นทั้งนักรบ นักรัก (กรมชลประทาน, 2535) นอกจากนี้ มีนักแสดงที่สวมบทบาทต่าง ๆ ดังนี้

มังตรา ตะเบงชเวเต้	แสดงโดย รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
พระมหาลีนันทวดี	แสดงโดย อาจารย์วันทนี ม่วงบุญ
ตะละแม่จันทรา	แสดงโดย อาจารย์วัลย์พร กระทุ้มเขต
พระมหาเถรภูโสธ	แสดงโดย ครูเสรี หวังในธรรม
จะเด็ด บุเรงนอง	แสดงโดย อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์
พระเจ้าแปรนรบดี	แสดงโดย อาจารย์ศิริพันธ์ อัญญาวัชระ
อัคมเหสีเมืองแปร	แสดงโดย อาจารย์ดวงพร ภาพรพาสี
ตะละแม่กุสุมา	แสดงโดย ศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์
	รองศาสตราจารย์วรินทร์พร ทับเกตุ
	อาจารย์นพวรรณ จันทรักษา
พระเจ้าสะการะวุฒพี	แสดงโดย อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง
มเหสีมินบู	แสดงโดย อาจารย์ช่อแก้ว ลัดดาอ่อน
สอพิณยา	แสดงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนา

นอกจากนี้ละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศยังพบว่าเพิ่มตัวละครที่ไม่มีปรากฏในเรื่องดั้งเดิมจากนวนิยายของยาขอบ คือ เจ๊กหนอม แสดงโดยนายถนอม นวลอนันต์ และยังมีการเปลี่ยนแปลง

บุคลิกของตัวละครให้เหมาะสมกับผู้แสดง คือ บทของมหาเถรโกสโธ บุคลิกภาพดั้งเดิมเป็นผู้สุขุมและดุ แต่ปรับบุคลิกให้เข้ากับผู้แสดงมีอารมณ์ดี สนุก แสดงโดยครูเสรี หวังในธรรม

ภาพที่ 2 ตัวละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
ที่มา: รัฐศาสตร์ จันเจริญ

3. การฝึกซ้อม ละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม มีครูเสรี หวังในธรรม เป็นผู้กำกับ และยังเป็นผู้ถ่ายทอดอารมณ์ของตัวละครแต่ละตัว และการฝึกซ้อมบทเป็นวิธีที่ทำให้ นักแสดงคุ้นเคยเหมาะสมกับบทบาทและอุปนิสัยของตัวละครมากยิ่งขึ้น โดยการฝึกซ้อมจะเป็นการนัด นักแสดงมาอ่านบทและซ้อมลำดับการเข้าออกของตัวละคร เนื่องจากมีนักแสดงจำนวนมากทำให้ต้อง ฝึกซ้อมก่อน (ศุภชัย จันทรสุวรรณ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564) และ มีอาจารย์ศิริวัฒน์ ดิษยนันท์ อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ และอาจารย์ธงชัย โพธิ์อารมย์ เป็นผู้ช่วย ฝึกซ้อมในการออกแบบท่ารำ เป็นการออกแบบท่ารำโดยใช้โครงสร้างของการรำออกภาษาที่มี ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น คือ ลักษณะของการรำมือเดียวข้างเดียวและกับการเอียงศีรษะข้างเดียวกัน ประกอบการใส่ลีลาท่ารำที่เรียกว่าการตีไล่ ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งในการฝึกซ้อม คือ เมื่อได้รับการ วางตัวให้แสดง มีแต่ความไม่แน่ใจ ถนัดแต่การรำ แต่พอใส่ให้คำแนะนำและอธิบายให้รู้สึกถึง อารมณ์และนิสัยใจคอของตัวละครในบทให้ฟังว่าเป็นอย่างไร แล้วอ่านบทแล้วให้อาจารย์รู้สึกใส่เข้าไปในตัวละคร (ดวงพร ฤทธิพาสี, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 21 พฤศจิกายน 2564)

4. เพลงร้องและทำนองเพลง เป็นการนำเพลงร้องและทำนองเพลงที่มีอัตราจังหวะสองชั้น หรือชั้นเดียวซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไป สำหรับละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้ใช้เพลงออกภาษาตามขนบ การบรรจุเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละครพันทางตามอดีตที่เคยแสดง มีอาจารย์สมชาย ทับพร และ อาจารย์กัญญา โรหิตาจลเป็นผู้บรรจุเพลงและทำนองประกอบการแสดง ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ เพลงหน้าพาทย์และเพลงร้องประกอบการรำ เพลงหน้าพาทย์ เช่น เพลงเสมอพม่า เพลงกราวพม่า เพลงเสมอมอญ เพลงต้นเพลงชะเวดากอง

หลักการเลือกการบรรจุเพลงใช้เพลงตามสัญชาติของตัวละครเป็นหลักตามท้องเรื่อง ส่วนใหญ่เมื่อครูเสรี หวังในธรรมแต่งบทร้องแล้ว จะมอบหมายให้บรรจุทำนองเพลง ใช้เพลงสำเนียงไทย-พม่า ไม่ได้แตกต่างกันมาก เพียงทำนองมอญจะช้า ทำนองพม่าส่วนใหญ่จะเร็ว ทำนองเพลงทั้งสำเนียงมอญพม่ามีอยู่มาก เช่น กุหลาบเมาะลำเลิง ปทุมมาลย์ สร้อยเวียงพิงค์ สุดคะนิง พม่ารำชวาน การบรรจุเพลงในละครเรื่องนี้มีทั้งเพลงไทย มอญ พม่า จีน และเพลงใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในละครให้เข้ากับเนื้อหาทั้งเพลงเศร้า เพลงรัก เพลงสนุกสนาน (สมชาย ทัพบร, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2565)

ร้องเพลงพม่าเข

ตะเบงเซเวตี้

กระจาบเมีย เฝารัง ลำพังตัว
รอแต่คำ จนเข้า น้าเศร้าใจ
กระจาบเมีย เสียใจ ไม่ใคร่ครวญ
กลั่นใจตาย วายชีวิต ไม่คิดกลัว

ไม่รู้ผัว ไปอยู่ กับชู้ไหน
ผัวกลับไป คมดอม หอมทั้งตัว
ใจริบดวน โกรธซึ่ง ความหึงผัว
กลั่นดอกบัว แท้แท้ มาแปรไป

(สมาคมภริยาทหารเรือ, 2534)

5. เครื่องแต่งกาย ในละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นแต่งกายแบบละครพันทางตามรูปแบบของกรมศิลปากรที่สืบทอดตามแนวเครื่องแต่งกายละครพันทาง แต่เป็นเครื่องแต่งกายที่จัดสร้างขึ้นใหม่ โดยแบ่งเป็น การแต่งกายตามเชื้อชาติของตัวละคร คือ เครื่องแต่งพม่า มอญ จีน ซึ่งกรมศิลปากรแต่งแบบดั้งเดิมตามรูปแบบเครื่องแต่งกายจากละครพันทางเรื่องราชาธิราช เช่น เครื่องแต่งกายตัวละครพม่า ตัวละครผู้ชายศีรษะสวมสังเวียน (ผ้าคาดหัว) สวมเสื้อและสนับเพราง (กางเกง) นุ่งผ้ายกलयชายสั้นเหนือเข่าและสวมเครื่องประดับ สำหรับตัวละครผู้หญิงเกล้าผมทัดดอกไม้ข้างซ้าย สวมเสื้อ นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้าลายขวางต่อเชิงผ้าด้วยผ้าบางใส เครื่องแต่งกายตัวละครมอญ ตัวละครผู้ชายนุ่งผ้าแบบละครแบบหางปก คือ นุ่งผ้าปล่อยชายข้างหลังไม่มีหางหงส์ ตัวละครผู้หญิงเกล้าผมทัดดอกไม้ข้างขวา สวมเสื้อคอตั้งแขนยาว ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพกเข้ารูป มักใช้สีอ่อน ห่มสไบเฉียงแบบมอญ และสิ่งที่แตกต่างไปลักษณะเครื่องแต่งกายจากเดิม คือ การเพิ่มลวดลายของเครื่องแต่งกายการประดิษฐ์ทรงผมรูปแบบใหม่

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
ที่มา: ผู้ชนะสิบทิศ “ยาขอบ” เสรี หวังในธรรมถอดความเป็นบทละครพันทาง เล่มที่ 5

6. ฉาก เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญสำหรับการจัดการแสดงที่แสดงถึงสถานที่และสิ่งแวดล้อม การสร้างฉากและการจัดฉากในละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศจัดสร้างขึ้นตามยุคสมัยตามเหตุการณ์ของเมืองต่าง ๆ ทั้งฝ่ายพม่า มอญ ฉากที่ใช้ประกอบการแสดงใช้ฉากของสำนักการสังคีตที่มีอยู่แล้วมาแต่เดิม เช่น ฉากห้องพระโรง ฉากสวน ฉากป่า โดยมีอาจารย์สุธี ปิ๋วบุตร ผู้อำนวยการด้านการออกแบบ หัวหน้างานฉากเป็นผู้ดูแลฉากที่ใช้ในการแสดงละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ (รัฐศาสตร์ จันเจริญ, 2550) จากละครพื้นทางเรื่องนี้ มีฉากที่ใช้สรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางสรุปฉากที่ใช้ในละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

1	ฉากห้องพระโรงกรุงหงสาวดี	11	ฉากร้านเหล้าในดงกะเหรี่ยง
2	ฉากภายในตำหนักเมืองแปร	12	ฉากลานซ้อมดาบ
3	ฉากวัดกุโธ	13	ฉากภายในเรื่องพักสอพินยาในบ้านขุนวัง
4	ฉากพระตำหนักท้ายวังเรือนพักแม่ฉม เลาซี	14	ฉากป่า
5	ฉากพระตำหนักพระราชเทวี	15	ฉากสวนบ้านตะเคียน
6	ฉากในบ้านขุนวัง	16	ฉากร้านค้าในเมืองตองอู
7	ฉากภายในสวนหลังบ้านขุนวัง ทะกะยอตัน	17	ฉากห้องนอนนางตองสา
8	ฉากห้องพระโรงตองอู	18	ฉากห้องพระโรงเมืองแปร
9	ฉากบริเวณท้ายวังในเขตพระราชฐาน	19	ฉากสวนดอกไม้ในอุทยานเมืองแปร
10	ฉากห้องนอนจะเต็ด		

ภาพที่ 4 ภาพฉากห้องพระโรงเมืองแปร
ที่มา: แปรสุมพร

อภิปรายผลการวิจัย

ละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรมเป็นละครพันธุ์ทางที่สร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ.2528 จากความคิดริเริ่มในการนำนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศบทประพันธ์ของยาขอบ ประพันธ์เป็นบทละคร เริ่มจัดแสดงที่สังคีตศาลาและโรงละครแห่งชาติ มีจำนวนตอนที่จัดแสดงทั้งสิ้น 56 ตอน

การสร้างละครพันธุ์ทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม มีองค์ประกอบการสร้างละคร คือ บทละคร ตัวละครและผู้แสดง การฝึกซ้อม เพลงร้องและทำนองเพลง เครื่องแต่งกายและฉาก ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ มีความใส่ใจในรายละเอียดในการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครูเสรี หวังในธรรม นอกจากนี้ยังเป็นการทำงานรวมกลุ่มในองค์กรที่มีส่วนร่วมในการทำงานด้านนาฏกรรม มีนักแสดงร่วมกว่า 100 ชีวิต สลับหมุนเวียนแสดงตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงทักษะทางด้านการบริหารบุคลากร และแสดงถึงความสามารถของครูเสรี หวังในธรรมทางด้านการสร้างสรรค์งานนาฏกรรม

ความสำเร็จที่เกิดจากละครพันธุ์ทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ เกิดขึ้นจากกระแสนิยมในผลงานของครูเสรี หวังในธรรมซึ่งนับว่าเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่สร้างสรรค์ละครที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ความสำเร็จที่เกิดจากผลงานละครเรื่อง คือ การเกิดศิลปินให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงการนาฏกรรม เช่น รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทน์สุวรรณ อาจารย์ปรกรณ์ พรพิสุทธิ์ และอีกหนึ่งอย่างที่เป็นเครื่องยืนยันในความสำเร็จของละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศ คือ ปรากฏการณ์จัดการแสดงต่อเนื่อง 11 ชั่วโมง และยังปรากฏอีกว่ามีกลุ่มผู้ชมสนับสนุนศิลปินนักแสดงด้วยรางวัลสินน้ำใจเป็นทรัพย์สินทั้ง เงิน ที่ดิน หรือของมีค่าต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความพอใจต่อการแสดงของตัวละครจากละครพันธุ์ทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรม

ละครพันธุ์ทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของครูเสรี หวังในธรรมนี้ จึงถือว่าเป็นบันทึกของความสำเร็จในการสร้างละครที่สำคัญเรื่องหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่อวงการนาฏกรรมอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2535). *แปรรูปสมุทร*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- รัฐศาสตร์ จันเจริญ. (2550). *หลักการแสดงเป็นบุเรงนองในละครพันธุ์ทาง เรื่องผู้ชนะสิบทิศ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมภัริยาอาหารเรือ. (2534). *ผู้ชนะสิบทิศ “ยาขอบ” เสรี หวังในธรรมถอดความเป็นบทละครพันธุ์ทาง เล่มที่ 5*. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.